

مجله اقتصادی

شماره‌های ۱ و ۲، فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۶، صفحات ۹۵-۱۱۰

بررسی تأثیر محدودیت‌های مالی بر میزان حسابداری محافظه کارانه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

طوفان اسبقی خانقاه

کارشناس ارشد مدیریت مالی

toofunasbaghi@yahoo.com

یکی از فرض‌های اساسی در ادبیات مدیریت مالی، حداکثر ساختن ثروت سهامداران است. به منظور دستیابی به این هدف مهم، مدیریت شرکت باید سعی کند تا همواره در پروژه‌های با خالص ارزش فعلی مثبت سرمایه‌گذاری نموده تا بدین شکل روند افزایش ثروت سهامداران حفظ شود. شرکت‌ها منابع مالی مورد نیاز جهت سرمایه‌گذاری در پروژه‌ها را از محل منابع داخلی شرکت، استقراض و یا افزایش سرمایه تأمین می‌کنند. اما همه شرکت‌ها توانایی تأمین تمام وجوه مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های خود را ندارند و در تأمین منابع مورد نیاز خود با محدودیت روبرو هستند که از این محدودیت‌ها با عنوان محدودیت (تنگنای) مالی یاد می‌شود. محدودیت‌های مالی محدودیت‌هایی هستند که مانع دستیابی و تأمین همه منابع مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری‌های مطلوب شرکت می‌شود.

واژگان کلیدی: محافظه کاری، محدودیت‌های مالی، شرکت‌های بورس، قابلیت اتکا، اطمینان مالی.

۱. مقدمه

یکی از راه‌های رفع محدودیت و تنگناهای مالی تأمین مالی از محل منابع خارج از شرکت است. تأمین کنندگان منابع خارجی اعم از اعتباردهندگان و سرمایه‌گذاران جهت اعطای منابع خود به شرکت‌ها، نیازمند دسترسی به اطلاعات جهت تصمیم‌گیری خود هستند. بر اساس مفاهیم نظری گزارش‌گری مالی، هدف گزارش‌گری مالی ارائه اطلاعات مفید به استفاده‌کنندگان جهت اخذ تصمیمات اقتصادی است. سودمندی و مفید بودن اطلاعات مالی در قالب ویژگی‌های کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات مندرج در گزارش‌های مالی نمود پیدا می‌کند که از جمله آنها می‌توان به قابلیت اتکا و اطمینان اشاره نمود. قابلیت اتکا و اطمینان به صورت عاری بودن از اشتباه و تمایلات جانبدارانه با اهمیت تعریف می‌شود. محافظه‌کاری مفهومی است که عدم اطمینان و ابهام در گزارش‌های مالی را کاهش می‌دهد. بنابراین کاربرد محافظه‌کاری در حسابداری، افزایش قابلیت اتکای اطلاعات مالی است که این اطلاعات زیربنای تصمیمات طیف وسیعی از استفاده‌کنندگان از این اطلاعات، به ویژه تأمین‌کنندگان منابع مالی شرکت‌ها، است. جهت کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین افراد درون‌سازمانی و برون‌سازمانی، اعتباردهندگان و سرمایه‌گذاران از محافظه‌کاری به عنوان سپری محافظتی برای خود یاد می‌کنند. چرا که به واسطه محافظه‌کاری، اخبار بد (وقایع کاهنده سودآوری) در زمان مناسب شناسایی می‌شود و منجر به کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌شود. به واسطه شناسایی به موقع اخبار بد، ادراک اعتباردهندگان و سرمایه‌گذاران از واقعیت شرکت افزایش یافته و منجر به بهبود شفافیت می‌شود. تحقیقات نشان می‌دهد که برخی شرکت‌ها با توجه به وجود محدودیت‌های مالی، سعی در عدم انتشار به موقع اخبار بد و در نتیجه اقدام به کاهش اعمال محافظه‌کاری می‌کنند (دی مونیر و همکاران، ۲۰۱۵).

در این مقاله سعی شده است به بررسی تأثیر محدودیت‌های مالی و در نهایت بر اعمال محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شود. در پایان نیز جمع‌بندی ارائه می‌گردد.

۲. روش تحقیق

این پژوهش از نوع پژوهش‌های نیمه تجربی است و به دلیل بهره‌گیری از اطلاعات گذشته، این پژوهش در گروه پژوهش‌های رویدادی طبقه‌بندی می‌شود. همچنین پژوهش با توجه به هدف،

کاربردی بوده و با توجه به روش، در گروه پژوهش‌های توصیفی از نوع رگرسیون همبستگی است. پژوهش حاضر به روش استقرایی (جزء به کل) است؛ زیرا در این پژوهش با استفاده از یک سری مشاهدات که نمونه‌ای از جامعه هستند، نتایج به کل جامعه تعمیم داده می‌شود.

یکی از مهم‌ترین نکاتی که همواره در مورد بازارهای سرمایه و به طور خاص بورس‌های اوراق بهادار مطرح می‌شود، بحث کارایی بازار است، که بر طبق آن تمامی اطلاعات موجود در بازار، اثرات خود را بر قیمت سهام منعکس می‌کنند. شاید بتوان از دیدگاه فرضیه بازار کارا، دلیل وجودی حسابداری را نبود تقارن اطلاعاتی بیان کرد، که در آن یکی از طرفین مبادله، اطلاعات بیشتری را نسبت به طرف مقابل در اختیار دارد. این امر به علت وجود معاملات و اطلاعات درونی پدید می‌آید. تأثیرات منفی نبود تقارن اطلاعاتی باعث پیدایش مفاهیم جدیدی در زمینه افشای اطلاعاتی حسابداری شده است. یکی از این مفاهیم که امروزه مورد توجه پژوهشگران بسیاری در عرصه مالی و حسابداری قرار گرفته، مفهوم محافظه‌کاری است.

محافظه‌کاری یکی از قراردادهای مهم در گزارش‌گری مالی محسوب می‌شود، که باعث کاربرد احتیاط در تشخیص درآمدها و دارایی‌ها می‌شود. محافظه‌کاری واکنشی است احتیاطی که در شرایط نبود اطمینان به کار گرفته می‌شود و می‌کوشد نشان دهد که نبود اطمینان و ریسک ذاتی در وضعیت شرکت به قدر کافی مطرح شده است (گیولی و هین، ۲۰۰۰).

۳. پیشینه تحقیق

۳-۱. مطالعات خارجی

زو و همکاران (۲۰۱۲) با بررسی ۱۰۵۳ شرکت در بورس اوراق بهادار شانگهای و شن ژن از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۷، به آزمون رابطه بین سرمایه‌گذاری و محافظه‌کاری پرداختند. نتایج این پژوهش حاکی از این بود که زمانی که سرمایه‌گذاری از مرز خالص سرمایه داخلی فراتر می‌رود و به تأمین مالی خارجی نیاز است، همبستگی مثبتی بین محافظه‌کاری و سرمایه‌گذاری وجود دارد و زمانی که سرمایه‌گذاری کمتر از خالص سرمایه داخلی است همبستگی منفی بین محافظه‌کاری و سرمایه‌گذاری وجود دارد.

کیم و همکاران (۲۰۱۳) با استفاده از عرضه فصلی سهام به آزمون نقش محافظه‌کاری حسابداری در بازار سهام پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که شرکت‌های با درجه

محافظه‌کاری بالاتر، عکس‌العمل‌های منفی کمتری نسبت به اطلاعیه عرضه فصلی سهام تجربه می‌کنند. علاوه بر این، در این پژوهش نشان داده شده است که یک مکانیسم با اهمیت که از طریق آن محافظه‌کاری بر بازده اطلاعیه‌های عرضه فصلی سهام اثر می‌گذارد، با کم کردن تأثیر منفی عدم تقارن اطلاعاتی صورت می‌گیرد. از دستاوردهای دیگر این پژوهش می‌توان به این نتیجه‌گیری اشاره کرد که شرکت‌های محافظه‌کار پس از عرضه سهام همچنان از محافظه‌کاری حسابداری استفاده می‌کنند.

لوئیس (۲۰۱۴) در پژوهشی رابطه محافظه‌کاری حسابداری و ارزش وجه نقد نگه‌داری شده با بازده غیرعادی شرکت را مورد بررسی قرار داد و در پایان به این نتیجه رسید که محافظه‌کاری حسابداری بر رابطه میان وجه نقد نگه‌داری شده و عملکرد عملیاتی آتی شرکت تأثیر مثبت دارد. همچنین شواهد به دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که محافظه‌کاری حسابداری با استفاده بهینه از وجه نقد در دسترس شرکت در ارتباط است و از این تصور که محافظه‌کاری حسابداری می‌تواند به عنوان یک جایگزین برای نظارت خارجی و کاهش هزینه‌های نمایندگی باشد، حمایت می‌کند.

دای و یانگ (۲۰۱۵) در تحقیقی به بررسی رابطه حسابداری محافظه‌کارانه، سیاست‌های پولی و اعتبار تجاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار چین پرداختند. فرضیه زیربنایی این تحقیق عنوان می‌کند که حسابداری محافظه‌کارانه با توجه به زمان شناسایی زیان شرکت‌ها، توانایی کاهش زیان احتمالی مشتریان و اعتباردهندگان تجاری شرکت را در زمان انعقاد قرارداد داراست. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که در شرایط ابهام در نتیجه اجرای سیاست‌های پولی ریاضتی، حسابداری محافظه‌کارانه به دلیل کاهش زیان احتمالی، تأثیر بسزایی در کسب اعتبار تجاری دارد.

ابد و همکاران (۲۰۱۶) به بررسی میزان محافظه‌کاری در حسابداری و ارتباط آن با مدیریت سود پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که سطوح محافظه‌کاری در شرکت‌های مختلف متفاوت است همچنین آنها دریافتند که بین محافظه‌کاری و مدیریت سود رابطه معنی‌دار و منفی وجود دارد.

کاشانی پور و نقی نژاد (۱۳۸۸) به بررسی اثر محدودیت‌های مالی بر حساسیت جریان نقدی وجه نقد پرداختند. آن‌ها با استفاده از معیارهای اندازه شرکت، عمر شرکت، نسبت سود تقسیمی و گروه تجاری به عنوان نماینده‌ای از وجود محدودیت‌های مالی، نشان دادند که جریان‌های نقدی تأثیر معنی‌داری بر سطوح نگه‌داری وجه نقد نداشته، همچنین تفاوت معنی‌داری بین حساسیت جریان‌های نقدی وجه نقد شرکت‌های با محدودیت مالی و شرکت‌های بدون محدودیت مالی وجود ندارد. تهرانی و حصارزاده (۱۳۸۸) تأثیر جریان‌های نقدی آزاد و محدودیت در تأمین مالی بر عدم کارایی سرمایه‌گذاری را بررسی نموده و به این نتیجه رسیدند که جریان نقدی آزاد و محدودیت در تأمین مالی، به ترتیب سرمایه‌گذاری بیش از حد و سرمایه‌گذاری کمتر از حد را به دنبال خواهد داشت.

ستایش و جمالیان‌پور (۱۳۸۹) در تحقیق خود به بررسی رابطه وجود محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. این پژوهش، بر روی ۱۹۴ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۷ انجام شده است. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که نتیجه استفاده از مدل باسو بیانگر عدم واکنش نامتقارن، چه مثبت (اخبار خوشایند) و چه منفی (اخبار ناخوشایند) به بازدهی در سطوح مختلف بود. این در حالی است که با افزایش دوره زمانی بررسی، روابط حاکم از اهمیت آماری بالاتری برخوردار بوده است. نتایج این پژوهش با استفاده از مدل گیولی و هین که سعی در بررسی روند جمع ارقام تعهدی غیرعملیاتی دارد، نشان می‌دهد که با استفاده از روش‌های آماری پارامتریک، فرض وجود محافظه‌کاری رد می‌شود ولی با استفاده از روش‌های آماری ناپارامتریک، فرض وجود محافظه‌کاری را نمی‌توان رد کرد. از دیگر سو این محققین بیان می‌دارند که بررسی رابطه میان ارزش بازار خالص دارایی‌ها و ارزش دفتری آن‌ها نشان می‌دهد سطح ثابت اختلاف موجود که برآمده از اعمال نوعی محافظه‌کاری در زمان شناسایی و اندازه‌گیری اولیه ارقام است و همچنین ضریب متغیر اختلاف میان ارزش بازار و ارزش دفتری خالص دارایی‌ها که بیانگر وجود نوعی محافظه‌کاری در دوره‌های پس از شناسایی و اندازه‌گیری اولیه ارقام است، به طور متوسط در طی دوره رسیدگی سیر صعودی داشته است. این محققین دلیل اصلی تناقض در نتیجه‌گیری مدل‌های

مختلف را توجه هریک از مدل‌ها به جنبه و اثرات گوناگون محافظه‌کاری بر محیط اقتصادی و عوامل رفتاری موضوع محافظه‌کاری در گزارش‌گری مالی می‌دانند.

لطفی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت عنوان تأثیر محافظه‌کاری بر خطای مدیریت در پیش‌بینی سود، تعداد ۸۸ شرکت از شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره ۱۳۸۸-۱۳۷۸ مورد بررسی قرار داد. نتایج این تحقیقات نشان می‌دهد شرکت‌هایی که حسابداری محافظه‌کارانه‌تر دارند خطای مدیریت در پیش‌بینی سود کمتر است.

فروغی و فرزادی (۱۳۹۳) نیز دریافته‌اند بین جریان‌های نقدی ورودی و سطح نگاه‌داشت وجه نقد، رابطه منفی و معناداری مشاهده می‌شود و شرکت‌هایی که محدودیت‌های مالی دارند، به نگاه‌داشت وجه نقد تمایل بیشتری نشان می‌دهند.

ستایش (۱۳۹۳) در تحقیقی به بررسی ارتباط بین محافظه‌کاری و کارایی مالی شرکت‌های بازار بورس اوراق بهادار تهران به وسیله تحلیل پوششی داده‌ها-کارایی برتر پرداختند. نتایج براساس ۱۲۳ شرکت در طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰ براساس مدل اثرات ثابت بیانگر آن است که محافظه‌کاری ترازنامه‌ای با نمرات کارایی مالی رابطه ندارد، اما محافظه‌کاری سود و زیانی و ترکیبی با نمرات کارایی مالی رابطه مثبت دارند. در ادامه بر اساس میانگین ده ساله نمرات کارایی مالی، شرکت‌ها بر مبنای چارک‌های اول و سوم به دو گروه با حد پایین و بالای نمرات کارایی طبقه‌بندی شدند. نتایج بیانگر آن است که تفاوت معناداری در بین گروه‌های با حد بالا و پایین در نمرات کارایی از لحاظ محافظه‌کاری سود و زیانی و ترکیبی وجود ندارد.

پورزمانی (۱۳۹۴) در تحقیقی به بررسی تأثیر کیفیت افشا، محافظه‌کاری و رابطه متقابل آنها بر هزینه سرمایه سهام عادی پرداخت. هدف از این مطالعه بررسی تأثیر کیفیت افشا، محافظه‌کاری و رابطه متقابل آنها بر هزینه سرمایه سهام عادی است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق با استفاده از روش داده‌های پانل حاکی از این است که کیفیت افشا و محافظه‌کاری اثر معکوسی بر هزینه سرمایه سهام عادی دارد، به طوری که با افزایش میزان کیفیت افشا و یا محافظه‌کاری از هزینه سرمایه سهام عادی شرکت‌ها کاسته می‌شود. همچنین در بررسی اثر متقابل محافظه‌کاری و کیفیت افشا بر هزینه سرمایه سهام عادی یافته‌های تحقیق مؤید این است که با افزایش کیفیت افشا از میزان

تأثیر محافظه کاری بر هزینه سرمایه سهام عادی کاسته می‌شود. نتایج این تحقیق از منظر تئوری قراردادی محافظه کاری و تئوری عدم تقارن اطلاعاتی قابل تبیین است.

سپاسی (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی اصلاح مدل حجم هزینه سود با استفاده از چسبندگی هزینه و محافظه کاری مشروط پرداخت. مدل هزینه حجم سود، روشی متداول برای پیش‌بینی فروش و برنامه‌ریزی سود است. تجزیه و تحلیل نقطه سر به سر اغلب برای پیش‌بینی سود یک محصول یا مجموعه‌ای از محصولات مورد استفاده قرار می‌گیرد. استدلال مطالعه حاضر این است که بروز پدیده‌هایی چون چسبندگی هزینه‌ها و محافظه کاری مشروط می‌تواند نشانگر دو تعدیل مهم در مدل هزینه حجم سود باشد. به این منظور از داده‌های ۵۱۱ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳ و روش رگرسیون خطی استفاده شد. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که چسبندگی هزینه‌ها و محافظه کاری مشروط بر مدل هزینه حجم سود تأثیر معناداری دارند.

۴. فرضیه‌های تحقیق

شرکت‌های درگیر محدودیت‌های مالی، کمتر اقدام به استفاده از محافظه کاری می‌نمایند (محدودیت‌های مالی تأثیری منفی و معنادار بر محافظه کاری دارد).

۵. اهداف تحقیق

۵-۱. اهداف علمی

در مورد انگیزه‌های تحقیق می‌توان در ابتدا به بررسی نقش محدودیت‌های مالی بر حسابداری محافظه کارانه اشاره کرد. در تحقیقاتی که در گذشته در کشور ما صورت گرفته است، توجه کمی به متغیرهای تأثیرگذار بر حسابداری محافظه کارانه آن شده است. بنابراین هدف نخست ما پیشبرد ادبیات مربوط به محافظه کاری به عنوان یکی از ویژگی‌های مهم اطلاعات حسابداری است، که هم‌اکنون مخالفان و موافقان زیادی در رابطه با مزایا و معایب وجود آن در حسابداری دیده می‌شود.

۶. اهداف کاربردی تحقیق

- تلاش برای پیشبرد و بهبود مبانی نظری پیرامون متغیرهای تحقیق.

- تلاش برای ارائه رهنمودها و راهکارهایی در جهت کاهش محدودیت مالی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و از آن طریق بهبود اعتماد سرمایه گذاران به بازارهای سرمایه.
- تلاش برای ارائه رهنمودهایی به سرمایه گذاران در جهت تصمیم گیری آن ها و از قبل آن افزایش راندمان سرمایه گذاری در بورس اوراق بهادار.

۷. ضرورت های خاص تحقیق

وجود انگیزه برای تهیه جانبدارانه اطلاعات حسابداری باعث شد که محدودیت هایی برای کنترل رفتارهای فرصت طلبانه مدیریت ایجاد گردد. محافظه کاری به عنوان یکی از ویژگی های کیفی اطلاعات حسابداری یکی از مهم ترین این محدودیت ها به حساب می آید، که به واسطه الزام به قابلیت اثبات و تأیید خود رفتار فرصت طلبانه و جانبدارانه مدیران را محدود می کند. محافظه کاری یکی از ویژگی های اصلی سود است. براساس تفسیر قراردادی از محافظه کاری، محافظه کاری ناشی از قراردادهای شرکت با اشخاص و گروه های مختلفی است. بر اساس این تفسیر، حسابداری محافظه کارانه برای نشان دادن و اشاره به سوء استفاده های به وجود آمده به وسیله گروه های مختلفی که اطلاعات نابرابر و نامتقارن، حقوق و مزایای نابرابر، افق های فکری محدود و مسئولیت محدود دارند است. برای مثال محافظه کاری می تواند رفتار فرصت طلبانه مدیر را در گزارش گری شاخص های حسابداری مورد استفاده در قراردادها، محدود نماید (ادهم، ۱۳۸۶). با توجه به نقش حیاتی محافظه کاری در گزارش گری مالی انجام تحقیقی که به بررسی تأثیر محدودیت مالی بر اتخاذ روش های حسابداری محافظه کارانه پردازد لازم و ضروری است و می تواند نتایج مهمی در بعد پژوهشی و نیز تصمیم گیری بازیگران بازار سرمایه ایفا نماید.

۸. هدف کاربردی تحقیق

با توجه به نوع و هدف پژوهش، این پژوهش کاربردی است. نتایج این تحقیق می تواند مورد استفاده تحلیل گران، سهامداران بازار سهام، مدیران، سرمایه گذاران و مواردی مانند آن ها قرار گیرد.

۹. روش کار تحقیق

۹-۱. نوع روش تحقیق:

این پژوهش از نوع پژوهش‌های نیمه‌تجربی است و به دلیل بهره‌گیری از اطلاعات گذشته این پژوهش در گروه پژوهش‌های رویدادی طبقه‌بندی می‌شود. همچنین پژوهش با توجه به هدف، کاربردی بوده و با توجه به روش، در گروه پژوهش‌های توصیفی از نوع رگرسیون همبستگی است. پژوهش حاضر به روش استقرایی (جزء به کل) است، زیرا در این پژوهش با استفاده از یک سری مشاهدات که نمونه‌ای از جامعه هستند، نتایج به کل جامعه تعمیم داده می‌شود.

۹-۲. روش گردآوری اطلاعات

در این تحقیق بخشی که برای تدوین مبانی نظری بوده است از طریق روش کتابخانه‌ای یعنی مطالعه کتب، مقالات و پایان‌نامه‌ها انجام گرفته است. از آنجا که روش انجام پژوهش به صورت میدانی بوده و با داده‌های واقعی شرکت‌ها سروکار دارد، اطلاعات از منابع مختلفی از جمله لوح‌های فشرده سازمان بورس اوراق بهادار تهران، نرم‌افزار تدبیر پرداز، سایت اطلاع‌رسانی شرکت بورس و سازمان بورس تهران (کدال) گردآوری خواهد شد.

۹-۳. ابزار گردآوری اطلاعات

برای دسته‌بندی، تلخیص و ایجاد پایگاه داده‌ها از صفحه گسترده Excel و به منظور آزمون فرضیه‌ها از نرم‌افزار Eviwes استفاده خواهد شد. به منظور تحلیل فرضیه‌ها با توجه به تعداد مشاهدات در هر سال از روش تلفیق داده‌های مقطعی رگرسیون چندمتغیره و آزمون همبستگی استفاده شده است.

۹-۴. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:

۹-۴-۱. متغیر مستقل تحقیق

متغیر مستقل تحقیق عبارت است از محدودیت‌های مالی. برای تعیین وجود محدودیت‌های مالی در میان شرکت‌های نمونه از متغیرهای زیر استفاده خواهد شد (دی‌مونیر و همکاران، ۲۰۱۵).

معیار سنجش	نحوه سنجش	تفسیر و استدلال
تغییرات مثبت نگاه‌داشت وجوه نقد	تغییرات در وجوه نقد و سرمایه‌گذاری کوتاه مدت نسبت به مقادیر سال ماقبل آن	شرکت‌های با محدودیت‌های مالی بالا، به دلیل عدم امکان تأمین مالی خارجی ارزان و سریع در موقعیت‌های پیش‌بینی نشده، تمایل به نگاه‌داشت وجوه نقدی بالاتری دارند
تغییرات منفی در مخارج سرمایه‌ای دارایی‌های ثابت	تغییرات در میزان مخارج سرمایه‌ای شرکت در دارایی‌های ثابت نسبت به دوره ماقبل	شرکت‌های درگیر محدودیت‌های مالی، جز در مواقع اضطراری، از سرمایه‌گذاری مناسب در دارایی‌های ثابت خود اجتناب می‌کنند، چراکه متحمل هزینه‌های سنگین تأمین مالی از منابع خارجی می‌گردند
کاهش (یا عدم) تقسیم سود	تغییرات در نسبت مجموع سود تقسیمی و سود انباشته به جمع سود خالص، نسبت به دوره ماقبل	شرکت‌های درگیر محدودیت‌های مالی تمایل به انباشت بخش بیشتری از سود خالص خود را دارند چرا که هزینه سرمایه صاحبان سهام کمتر از مخارج تأمین مالی خارجی خواهد بود

مأخذ: یافته‌های پژوهش

۹-۴-۲. متغیر وابسته تحقیق

متغیر وابسته تحقیق عبارتست از محافظه‌کاری اعمال شده در ارقام حسابداری. محافظه‌کاری در مباحث مالی عبارت است از شتاب در انتشار اخبار بد و خودداری از انتقال سریع اخبار خوب. جهت سنجش محافظه‌کاری از مدل‌های باسو (۱۹۹۷) و بال و شیواکومار (۲۰۰۵) به شرح زیر مورد سنجش قرار می‌گیرد.

۹-۴-۱. محافظه‌کاری بر اساس مدل باسو

جهت سنجش محافظه‌کاری از مدل باسو به شرح زیر استفاده خواهد شد (باسو، ۱۹۹۷)

$$LPA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 R_{it} + \beta_2 R_{it} + \beta_3 R_{it} + R_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

که در این مدل:

$LPA_{i,t}$: نسبت سود هر سهم به قیمت سهام در ابتدای دوره

R_{it} : منظور از بازده، مجموعه مزایایی است که در طول دوره مورد نظر (معمولاً یک سال) به سهم تعلق می‌گیرد، و نسبت به قیمت ابتدای دوره محاسبه می‌شود. بازده سرمایه‌گذاری در سهام عادی در این تحقیق و در یک دوره معین با توجه به قیمت‌های اول و آخر دوره و منافع حاصل از مالکیت و افزایش سرمایه شرکت و از رابطه زیر محاسبه گردیده است (راعی، ۱۳۸۳).

$$R_{it} = \frac{(1+\alpha_{it}) \times P_{it} - P_{i(t-1)} + D_{it} - M}{P_{i(t-1)}} \quad (2)$$

که در آن:

R_{it} نشان دهنده بازده سهام i در دوره t ، P_{it} قیمت سهام i در دوره t ، D_{it} سود تقسیمی سهام i در دوره t ، M آورده نقدی صاحبان سهام و α_{it} نسبت افزایش سرمایه شرکت i در دوره t است. DR_{it} : متغیر مجازی است و در صورتی که بازده سهام شرکت منفی باشد، مقدار 1 و در غیر این صورت، مقدار صفر اختصاص داده خواهد شد.

در مدل فوق β_1 نشان‌دهنده سرعت تأثیرگذاری اخبار خوب بر بازده سهام است و β_3 بیانگر سرعت نهایی فزاینده شناسایی و تأثیرگذاری اخبار بد بر بازده سهام نسبت به اخبار خوب است. چنانچه مقدار این ضریب به شکل مثبت و معنادار مشاهده شود نشان‌دهنده آن است که سرعت تأثیرگذاری اخبار بد بر قیمت سهام بیشتر از اخبار خوب است و به عبارتی نشان‌دهنده وجود محافظه‌کاری در اطلاعات مالی است.

۹-۴-۲. محافظه‌کاری بر اساس مدل بال و شیواکومار

مدل بال و شیواکومار (۲۰۰۵)، از مدلی مبتنی بر ارقام تعهدی به منظور برجسته نمودن نقش ارقام تعهدی در شناخت به موقع زیان‌ها استفاده نموده‌اند. در صورت محافظه‌کار بودن سود خالص، انتظار می‌رود که جریان‌ات نقدی منفی با کاهش در ارقام تعهدی همراه باشد.

$$\Delta LL_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta LL_{i,t-1} + \alpha_2 D\Delta LL_{i,t} + \alpha_3 \Delta LL_{i,t-1} + D\Delta LL_{i,t} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

که در این مدل:

$\Delta LL_{i,t}$: تغییرات در نسبت ارقام تعهدی به جمع دارایی‌های ابتدای دوره نسبت به مقادیر سال

مقابل آن.

ΔLL_{it-1} : تغییرات در نسبت ارقام تعهدی سال $t-1$ نسبت به سال ماقبل آن یعنی $t-2$.
 $D\Delta LL_{it}$: چنانچه ارقام تعهدی شرکت i در سال t منفی باشد، به این متغیر مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار صفر اختصاص داده می‌شود.

در صورت محافظه کارانه بودن سود خالص، ضریب α_3 مثبت بوده و جریان‌های نقدی رابطه معناداری با ارقام تعهدی دارد. اندازه این ضریب بیانگر میزان اعمال محافظه کاری است.

۹-۴-۳. روش شناسی تحقیق

در این تحقیق سعی می‌شود تا به بررسی تأثیر محدودیت‌های مالی بر اعمال محافظه کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شود. برای بررسی هر یک از متغیرهای تحقیق و رسیدن به دیدی کلی در خصوص هر یک از آنها، ابتدا به بررسی آمار توصیفی متغیرهای تحقیق پرداخته خواهد شد. سپس با استفاده از مدل‌های سنجش محافظه کاری در مرحله نخست به بررسی وضعیت اعمال محافظه کاری در شرکت‌های نمونه پرداخته خواهد شد و در مرحله بعدی با استفاده از مدل‌های زیر به بررسی نقش محدودیت‌های مالی بر وضعیت اعمال حسابداری محافظه کارانه بر اساس هر یک از معیارهای سنجش این متغیر پرداخته می‌شود (دی مونیر و همکاران، ۲۰۱۵).

(۴)

$$LPA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 R_{it} + \beta_2 DR_{it} + \beta_3 R_{it} \times R_{it} + \beta_4 DRF_{it} + \beta_5 DRF_{it} \times R_{it} + \beta_6 DRF_{it} \times DR_{it} + \beta_7 DRF_{it} \times DR_{it} \times R_{it} + \sum_{n=1}^3 Controls_{it} + Year Effects + \varepsilon_{it}$$

(۵)

$$LPA_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta LL_{it-1} + \alpha_2 D\Delta LL_{it} + \alpha_3 D\Delta LL_{it} \times \Delta LL_{it-1} + \alpha_4 DRF_{it} + \alpha_5 DRF_{it} \times \Delta LL_{it-1} + \alpha_6 DRF_{it} \times D\Delta LL_{it} + \alpha_7 DRF_{it} \times DR_{it} \times D\Delta LL_{it} \times \Delta LL_{it-1} + \sum_{n=1}^3 Controls_{it} + Year Effects + \varepsilon_{it}$$

در مدل‌های فوق:

$LPA_{i,t}$: نسبت سود هر سهم به قیمت سهام در ابتدای دوره.

R_{it} : بازده سهام شرکت.

DR_{it} : متغیر مجازی است و در صورتی که بازده سهام شرکت منفی باشد، مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار صفر اختصاص داده خواهد شد.

$\Delta LL_{i,t}$: تغییرات در نسبت ارقام تعهدی به جمع دارایی‌های ابتدای دوره نسبت به مقادیر سال ماقبل آن.

ΔLL_{it-1} : تغییرات در نسبت ارقام تعهدی سال $t-1$ نسبت به سال ماقبل آن یعنی $t-2$.

$D\Delta LL_{it}$: چنانچه ارقام تعهدی شرکت i در سال t منفی باشد، به این متغیر مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار صفر اختصاص داده می‌شود.

$DRF_{i,t}$: متغیری مجازی است و چنانچه شرکت بر اساس هر یک از معیارهای سنجش محدودیت‌های مالی دارای محدودیت مالی شناخته شوند، به این متغیر مقدار ۱ اختصاص داده می‌شود و در غیر این صورت مقدار صفر.

متغیرهای کنترلی تحقیق عبارتند از؛

$Size_{i,t}$: اندازه شرکت که بر اساس لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌ها مورد سنجش قرار می‌گیرد.

$Lev_{i,t}$: اهرم مالی شرکت که بر اساس نسبت بدهی به جمع دارایی‌ها اندازه‌گیری می‌شود.

$GRO_{i,t}$: میزان رشد درآمدهای عملیاتی شرکت نسبت به سال ماقبل آن.

Year Effects: اثرات مربوط به سال.

چنانچه فرضیه تحقیق در هر یک از مدل‌های تحقیق درست باشد، باید ضریب محافظه‌کاری در شرکت‌های دارای محدودیت‌های مالی (ضریب β_7 در مدل نخست و ضریب α_7 در مدل دوم تحقیق) به شکل منفی و معنادار مشاهده شود که این امر به معنای کاهش اعمال محافظه‌کاری در شرکت‌های درگیر محدودیت‌های مالی است.

۹-۴-۴. جامعه آماری و نمونه تحقیق

جامعه آماری در این تحقیق، شامل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. دسترسی آسان به اطلاعات آنها، همچنین استاندارد و همگن بودن اطلاعات این شرکت‌ها دلیل انتخاب این شرکت‌ها به عنوان جامعه آماری تحقیق است.

با قید محدودیت‌های زیر برای جامعه آماری و تعدیل آن، نمونه آماری مشخص می‌شود. نمونه

انتخابی این تحقیق شامل شرکت‌هایی می‌شود که دارای شرایط زیر باشند:

- ۱) اطلاعات مالی شرکت برای دوره زمانی تحقیق یعنی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ موجود باشد.
- ۲) سال مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.
- ۳) شرکت‌هایی که حداکثر تا تاریخ ۱۳۸۵/۱/۱ در بورس اوراق بهادار پذیرفته شده باشند (یعنی قبل از سال ۱۳۸۵ در بورس پذیرفته شده باشند) و نام شرکت در دوره مورد بررسی از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران حذف نشده باشد.
- ۴) در دوره مورد بررسی تغییر دوره مالی نداده باشند.
- ۵) عدم شمول مؤسسات مالی و بانک‌ها، بیمه‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری و ... به دلیل ماهیت خاص فعالیت آن‌ها.

۱۰. جمع‌بندی

نتایج حاصل از این تحقیق در رابطه با مفاهیم نظری گزارش‌گری مالی کاربرد دارد و با وجود این که طبق آخرین بیانیه مشترک هیأت تدوین استانداردهای بین‌المللی حسابداری و هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی آمریکا که در سپتامبر سال ۲۰۱۰ منتشر شده است، بیان صادقانه به جای احتیاط و محافظه‌کاری مورد تأیید کمیته مشترک قرار گرفته است، اما همواره تحقیقات زیادی در دفاع و تأکید بر مزایای حاصل از وجود محافظه‌کاری در حسابداری مالی در حال انجام است. نتایج مورد انتظار از این تحقیق در صورت تحقق نیز می‌تواند به عنوان شناسایی عوامل تأثیرگذار بر اتخاذ محافظه‌کاری و لزوم استمرار این خصوصیت کیفی در حسابداری و گزارش‌گری مالی باشد. لذا در این تحقیق سعی شده است با در نظر گرفتن تحقیقات انجام شده در سطح بین‌الملل به تبیین تأثیر محدودیت مالی بر محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شود.

منابع

- آذر، عادل، مومنی، منصور، (۱۳۸۱)، «آمار و کاربرد آن در مدیریت»، انتشارات سمت، جلد دوم.
- ادهم، ذاکر، (۱۳۸۶)، «بررسی رابطه بین محافظه‌کاری حسابداری با کیفیت سود و بازده سهام»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.

- عبدالخلیق، رشاد، بیپین ب، آجین کیا، (۱۳۷۹)، «پژوهش‌های تجربی در حسابداری: دیدگاه روش شناختی»، ترجمه محمد نمازی، انتشارات دانشگاه شیراز، شیراز.
- فروغی، داریوش، فرزادی، سعید، (۱۳۹۳)، «بررسی تأثیر تغییرات جریان‌های نقدی بر سطح نگاه‌داشت وجه نقد با در نظر گرفتن محدودیت تأمین مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران»، فصلنامه علمی و پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی، سال دوم شماره چهارم، ص ۲۱-۳۶.
- کنعانی امیری، منصور، (۱۳۸۶)، «بررسی رابطه بین محدودیت‌های مالی و بازده سهام در بازار سرمایه ایران»، دانشور رفتار سال چهاردهم دی ۱۳۸۶ شماره ۲۶
- کاشانی پور، محمد؛ نقی نژاد، بیژن، (۱۳۸۸)، «بررسی اثر محدودیت‌های مالی بر حساسیت جریان نقدی وجه نقد»، تحقیقات حسابداری، شماره دوم، ص ۹۳-۷۲.
- مشایخی، بیتا؛ محمدآبادی، مهدی؛ حصارزاده، رضا، (۱۳۸۸)، «تأثیر محافظه‌کاری حسابداری بر پایداری و توزیع سود»، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی: ۱۰۷-۱۲۴.
- Ahmed, A. S., B. K. Billings, et al. (2002). "The role of accounting conservatism in mitigating bondholder-shareholder conflicts over dividend policy and in reducing debt costs." *Accounting Review*, pp. 867-890 .
- Ball, R. (2009). "Market and political/regulatory perspectives on the recent accounting scandals." *Journal of Accounting Research*, vol. 47(2), pp. 277-323.
- Ball, R., & Shivakuar, L. (2005). "Earnings quality in UK private firms: Comparative loss recognition timeliness". *Journal of Accounting & Economics*, vol. 39(1), pp. 83-128.
- Basu, S. (1997). "The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings". *Journal of Accounting and Economics*, vol. 24(1), pp. 3-37.
- Bingbin, Dai, Fan, Yang. (2015). "Monetary policy, accounting conservatism and trade credit". *China Journal of Accounting Research*.
- Demonier., Gladyson Brommonschenkel & Almeida., José Elias Feres de & Bortolon., Patricia Maria. (2015). "The impact of financial constraints on accounting conservatism". *Review of Business Management*. Vol. 17, No. 57, pp. 1264-1278.

- Givoly, D., Hayn, C., 2000. "The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: has financial reporting become more conservative?" *J. Acc. Econ.* 29 (3), 287–320.
- Hui, K.W., Klasa, S., Yeung, P.E., 2012. "Corporate suppliers and customers and accounting conservatism". *J. Acc. Econ.* 53, 115–135.
- Lafond, R. and S. Roychowdhury (2008). "Managerial ownership and accounting conservatism." *Journal of Accounting Research* , vol. 46(1), pp. 101-135 .
- Roychowdhury, S. and R. L. Watts (2006). "Asymmetric timeliness of earnings, market-to-book and conservatism in financial reporting." *Journal of accounting and economics*, vol. 44(1-2), pp. 2-31.
- Sterling, R. R. (1973). "Theory of the measurement of enterprise income." University of Kansas Press.